

CUMHURİYETİMİZİN 100. YILINDA

TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI

Editörler

DR. HAKAN KAYA

DR. YILMAZ ULVİ UZUN

DR. ZEYNEP DENİZ ALTINSOY

EĞİTİM
yayinevi

CUMHURİYETİMİZİN 100 . YILINDA TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI

Editörler: Dr. Hakan Kaya, Dr. Yılmaz Ulvi Uzun, Dr. Zeynep Deniz Altınsoy

Genel Yayın Yönetmeni: Yusuf Ziya Aydoğan (yza@egitimyayinevi.com)

Genel Yayın Koordinatörü: Yusuf Yavuz (yusufyavuz@egitimyayinevi.com)

Sayfa Tasarımı: Kübra Konca Nam

Kapak Tasarımı: Eğitim Yayınevi Grafik Birimi

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı

Yayıncı Sertifika No: 76780

ISBN: 978-625-6251-66-3

1. Baskı, Eylül 2024

Baskı Cilt

Repro Bir Matbaacılık

İvedik OSB Matbaacılar Sitesi 1514 Cad. No: 23-25 Yenimahalle/Ankara

Matbaa Sertifika No: 47381

Kütüphane Kimlik Kartı

CUMHURİYETİMİZİN 100 . YILINDA TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI

Editörler: Dr. Hakan Kaya, Dr. Yılmaz Ulvi Uzun, Dr. Zeynep Deniz Altınsoy

XX+598 s., 160x240 mm

Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-6251-66-3

Kitapta yer alan yazıların sorumluluğu yazarına aittir.

Eser'de kitapta yer alan bölümlerden, şekillerden, resimlerden, şablonlardan, bölüm yazarları sorumludur. Editör /Yayıncı hiçbir şekilde sorumlu tutulamaz ve sorumluluk kabul etmeyeceğini beyan eder.

Copyright © Bu kitabın Türkiye'deki her türlü yayın hakkı Eğitim Yayınevi'ne aittir. Bütün hakları saklıdır. Kitabın tamamı veya bir kısmı 5846 sayılı yasanın hükümlerine göre kitabı yayımlayan firmanın ve yazarlarının önceden izni olmadan elektronik/mekanik yolla, fotokopi yoluyla ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılamaz, yayımlanamaz.

EĞİTİM

yayınevi

Yayınevi Türkiye Ofis: İstanbul: Eğitim Yayınevi Tic. Ltd. Şti., Atakent mah.

Yasemen sok. No: 4/B, Ümraniye, İstanbul, Türkiye

Konya: Eğitim Yayınevi Tic. Ltd. Şti., Fevzi Çakmak Mah. 10721 Sok. B Blok,

No: 16/B, Safakent, Karatay, Konya, Türkiye

+90 332 351 92 85, +90 533 151 50 42, 0 332 502 50 42

bilgi@egitimyayinevi.com

Yayınevi Amerika Ofis: New York: Egitim Publishing Group, Inc.

P.O. Box 768/Armonk, New York, 10504-0768, United States of America

americaoffice@egitimyayinevi.com

Lojistik ve Sevkiyat Merkezi: Kitapmatik Lojistik ve Sevkiyat Merkezi, Fevzi Çakmak Mah.

10721 Sok. B Blok, No: 16/B, Safakent, Karatay, Konya, Türkiye

sevkiyat@egitimyayinevi.com

Kitabevi Şubesi: Eğitim Kitabevi, Şükran mah. Rampalı 121, Meram, Konya, Türkiye

+90 332 499 90 00

bilgi@egitimkitabevi.com

İnternet Satış: www.kitapmatik.com.tr

+90 537 512 43 00

bilgi@kitapmatik.com.tr

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	VII
ÖNSÖZ (BİNALİ YILDIRIM)	IX
ÖNSÖZ (BEKİR ŞAHİN).....	XI
ÖNSÖZ (AHMET KARAKAYA).....	XIII
ÖNSÖZ (PROF. DR. NECMETTİN ELMATAŞ).....	XV
ÖNSÖZ (M. RİFAT HİSARCIKLIOĞLU).....	XVII
ÖNSÖZ (BİLAL ADABAĞ).....	XIX
 EKONOMİK ÖZGÜRLÜĞÜN EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNE ETKİSİ: TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI ÖRNEĞİ	 1
Yılmaz Ulvi Uzun, Hakan Kaya	
 TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI'NA GÖZLEMCİ ÜYE OLAN DEVLETLERİN TAM ÜYE OLMALARININ ÖNÜNDEKİ ENGELLER	 19
Fatih Demircioğlu, Halil Emre Deniz	
 TÜRKİYE İLE TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI ÜLKELERİNİN EKONOMİK ÖZELİKLERİ VE TİCARİ İLİŞKİLERİ.....	 35
Hasan Temiz, Zeki Uçar	
 TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI VE TÜRKİYE ARASINDAKİ DIŞ TİCARETİN GELİŞTİRİLMESİNE YÖNELİK BİR ÖNERİ	 93
İsmet Emir Kudubeş, Özgür Özcan	
 TÜRK CUMHURİYETLERİNDE YEŞİL EKONOMİK BÜYÜME UYGULAMALARI	101
Aziza Syzdykova	
 ENERJİ ALANINDA STRATEJİK İŞBİRLİĞİ VE TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI	121
İsa İpçioğlu, Erdi Petek	
 TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI'NA ÜYE VE GÖZLEMCİ DEVLETLERİN İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ İLE MÜCADELE VE YENİLENEBİLİR ENERJİ ALANINDAKİ DÜZENLEME VE POLİTİKALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ	 139
Halil Çeçen	
 TÜRK DÜNYASINDA YÖNETİM VE YEREL YÖNETİMLER ÜZERİNE BİR İNCELEME	 165
Kemal Kızılkaya	

KAZAKİSTAN ENERJİ GÜVENLİĞİ İÇİN İKİ TEMEL ŞART: ENERJİDE BAĞIMSIZLIK VE ÇEŞİTLENDİRME	185
Anıl Çağlar Erkan	
ASYA'NIN KAPLANLARI: GÜNEYDOĞU ASYA ÜLKELERİ BİRLİĞİ VE ŞANGAY İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI ARASINDA KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ VE TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATINA ETKİSİ.....	225
Süleyman Temiz	
YENİ DÖNEM GÜVENLİK ANLAYIŞI: À LA RUSSE GÜVENLİK ŞİRKETLERİ VE TÜRK COĞRAFYASI POLİTİKALARINA ETKİSİ.....	241
Zeynep Deniz Altınsoy	
TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI'NIN BÜTÜNLEŞME SÜRECİNDE SORUNLU TÜRK TOPRAKLARI.....	275
Hüsamettin İnaç, Rashıd Sadıgov	
TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI VE İSTİHBARAT İŞBİRLİĞİ: KURAM VE PRATİK.....	307
Ahmet Ateş	
İNSANSIZ HAVA SİSTEMLERİ: TÜRK DEVLETLERİ ARASINDAKİ BÖLGESEL İŞBİRLİKLERİNDE VERİ STRATEJİLERİ VE VERİ YÖNETİMİ	321
Cansu Ulu	
TÜRK DÜNYASININ DENİZLERE ERİŞİMİ: TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI AÇISINDAN MAVİ VATAN'IN STRATEJİK ÖNEMİ	339
Eda Tutak	
TÜRK DÜNYASININ MERKEZİ FERGANA VADİSİNİN SİYASİ COĞRAFYASI.....	357
Ali Osman Kocalar , Yusuf Mert Üstün	
TÜRK DEVLETLERİ ARASINDAKİ ULAŞIM BAĞLANTILARININ GÜÇLENDİRİLMESİNDE ÖZBEKİSTAN'IN ROLÜ	373
Nargiza Umarova	
TÜRK DİLİ KONUŞAN ÜLKELER ZİRVESİNDEN TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATINA YÜKSELEN STRATEJİK BİR GÜÇ: TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI, YAPILANMA ŞEKLİ VE HEDEFLERİ	381
Mehmet Yüce	
TÜRK DÜNYASI VE KÜLTÜREL DİPLOMASİDE İŞBİRLİĞİ.....	419
Elnur Paşa, Hüseyin Nurlu	
TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI AÇISINDAN ENFORMASYON VE MEDYA İŞBİRLİĞİ'NİN ÖNEMİ	439
Hakan Okay	

ULUSLARARASI BİR ÖRGÜT OLARAK TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI: SİYASİ VE HUKUKİ NİTELİĞİ	457
Gökhan Dönmez	
TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI VE İNSAN HAKLARININ BÖLGESEL KORUNUMUNA ALTERNATİF BİR KOMİSYON TEKLİFİ	477
Anıl İbrahim Bakırcı, Görkem Kayacık	
TÜRK DEVLETLERİ'NİN ULUSLARARASI TAHKİMDEKİ YERİ VE GELİŞİMİ	491
Can Eken	
TÜRK DÜNYASI HUKUKUNUN TEAMÜL KAYNAKLARI	501
Tevfik Can İnan	
TÜRK DEVLETLERİ İÇİNDE ÇOCUK HAKLARININ HUKUKİ GELİŞİMİ- ÇOCUK HAKLARININ SORUNLARI, TESPİTİ VE ÇÖZÜMLERİ	513
Ebrar Yağmur Karakaya	
TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI BAŞSAVCILIKLARI VE ÜYE DEVLETLERİN BAŞSAVCILIKLAR ŞURALARI	547
Şerafettin Elmacı	
TÜRKİYE İLE TÜRK DEVLETLERİ ARASINDAKİ DİL-KÜLTÜR İLİŞKİLERİ.....	553
Mehmet Kutalmış	
TÜRK DİLİ EDEBİYATININ GELİŞİMİ BAĞLAMINDA KIRGIZ EDEBİYATI (CENGİZ AYTMATOV'UN ESERİ ÖRNEĞİ ÜZERİNE).....	571
Gülnara Murzakhmedova	
BİR TÜRK- İSLAM ANLAYIŞI YESEVİLİKİN TÜRK DÜNYASINA ETKİLERİ.....	587
Ali Açıkgöz	

ÖNSÖZ

Çağlar öncesinden günümüze kadar göstermiş olduğu devlet olma kudretini benliğinde taşıyan Türkiye Cumhuriyeti; ilk yüz yılını geride bırakmış, ikinci yüz yılına yine bu kudretle adım atmıştır. Binlerce yıllık devlet geleneği, yüz yıllık cumhuriyet tecrübesiyle dış politikasını belirleyen Türkiye Cumhuriyeti, bölgesel güç olarak konumunu bütün bu birikimiyle korumaktadır. “Türk Dünyası” olarak adlandırdığımız muazzam ve muhteşem ruh; dün olduğu gibi bugün de öncelikli ve ayrıcalıklı bir kimlikle Türkiye Cumhuriyeti dış politikasının her zaman ilgi alanında olmuştur.

Türkistan’dan Balkanlar’a uzanan geniş coğrafyada ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel ilişkilerin derinleştirilmesi esasında jeopolitikten çok öte, Türk kimliğinin ruh kökünü anlamlandırmak ve bu anlamın üstüne bir güç inşa etmeyi ifade etmelidir ki bugün bu gücün adı “Türk Devletleri Teşkilâtı” olarak konulmuştur.

“Türk Milleti” büyük çatısı altındaki soydaş ve akraba topluluklarla uluslararası alanda kurulan ilişkilere kurumsal bir yapı altında yön vermek, bir disiplin ve diplomasi çerçevesinde bu ilişkileri şekillendirmek her şeyden evvel Türk kimliği ortak paydasında buluşma iradesinin ortaya konulması açısından son derece mühimdir. Türk Devletleri Teşkilâtı için yapılacak çalışmalar ise bu iradenin idare edilebilmesi için ayrıca önem arz etmektedir.

Ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel gibi alanların yanında Türk dünyası ile ortak çalışma yapılacak yeni alanların açılması, hiç kuşkusuz geleceğe uzanan yolu da açacaktır. Özellikle Türk devletleriyle kurulan yargı ve güvenlik bürokrasisi umut verici bir gelişme olarak azmimizi arttırmaktadır. Ortak ilkeler çerçevesinde Türk dünyası ile kurulan ve kurulacak olan hukuki ağlar, Türk Devletleri Teşkilâtı’na üye devletlerin bağıni da kuvvetlendirecektir.

Elinizde bulunan “Cumhuriyetimizin 100. Yılında Türk Devletleri Teşkilâtı” adlı eser; Türk ve Türkiye yüzyılı vizyonu çerçevesinde adeta bir yıldız gibi parlayan Türk Devletleri Teşkilâtı’nın daha da güçlenmesi için alanında yetkin akademisyen ve araştırmacıların katkı sunduğu akademik bir çalışmadır. Bu vesileyle kitaba katkı sunan tüm yazarlarımıza teşekkür ederiz. Kitaba önsöz yazma nezaketi gösteren Türk Devletleri Teşkilâtı Aksakallar Konseyi Başkanı Sayın Binali YILDIRIM Beyefendiye, 20. Dönem Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Sayın Bekir ŞAHİN Beyefendiye, Bitlis Valisi Sayın Ahmet KARAKAYA Beyefendiye, Bitlis Eren Üniversitesi Rektörü Sayın

Prof. Dr. Necmettin ELMASTAŞ Hocamıza, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Başkanı Sayın Rifat HİSARCIKLIOğLU Beyefendiye, Tatvan Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı Sayın Bilal ADABAğ Beyefendiye; kitabın hazırlanması sürecinde değerli görüş ve desteklerini esirgemeyen Yargıtay Cumhuriyet Savcısı Sayın Ömer KARA Beyefendiye, Türk Coğrafyasının kültürel yapısına dair engin bilgisinden her aşamada faydalandığımız Türk Halk Bilimi Uzmanı Sayın İsmail Oęuz BAřAęA Beyefendiye ve Yozgat Bozok Üniversitesi Genel Sekreteri Doę. Dr. Mustafa KOCAKAYA Hocamıza teşekkürlerimizi sunarız.

Bir tohum olarak gördüğümüz bu çalışmanın, Türk ınarına ulaşması temennisiyle...

ÖNSÖZ

2021 yılında gerçekleşen İstanbul Zirvesinde Türk Devletleri Teşkilatı'nın (TDT) kurulması ve yol rehberi olarak Türk Dünyası Vizyon 2040 Belgesinin kabulü ile Türk Devletleri için yeni bir dönem başlamıştır. Bu dönemi de en iyi ifade eden kavramsallaştırma “Türk Devri” olmuştur.

Bugün dünyanın dört bir tarafında krizler yaşanmakta ve bu krizler bildiğimiz dünya düzenin sona erdiğini de göstermektedir. Bu noktada böylesi kaygan bir zeminde Türk Dünyasının birlikteliği birçokları tarafından ilgi ve merakla izlenirken bizlere de önemli sorumluluklar yüklemektedir.

TDT'nin kurumsal gelişimini ve yapılanmasını tamamlaması ve “Türk Dünyası Vizyon 2040 Belgesi”nde yer alan hedeflere ulaşılması ile önemli bir dönüm noktası yaşanacaktır. Krizleri fırsata çevirme potansiyeline sahip olan TDT, sadece Türk Dünyası için değil aynı zamanda Avrasya kıtasının da altın çağını başlatacak stratejik bir güç haline gelebilecektir.

Gözlemci üyelerle birlikte TDT, 4,8 milyon metre kara yüzölçümü, yaklaşık 174 milyon nüfus, 4 trilyon dolarlık ekonomik büyüklük ve oldukça çeşitli doğal kaynaklar ve ticaret yollarındaki konumlarıyla büyük bir ekonomik potansiyele sahiptir.

Bu potansiyel, Vizyon belgesinin «Üye devletlerin, bölgesel ve küresel ekonomik istikrara katkıda bulunmak üzere Doğu, Batı-Kuzey ve Güney Ticaret Koridorlarını birbirine bağlayan güçlü bir bölgesel ekonomik gruba dönüştürülmesi» maddesi ile de ortaya konmaktadır.

Vizyon belgesinin daha birkaç yıl önce kabul edilmesine rağmen hayata geçirilmesi için oldukça hızlı adımlar atılmıştır. Üye ülkeler arasında yatırım işbirliği alanında atılan 500 milyon dolarlık bir başlangıç sermayesiyle kurulan Türk Yatırım Fonu, ülkelerin kotaları nedeniyle sürekli sorun çıkan karayolu taşımacılığında kurulan Lojistik Merkezler ve Kargo Taşıyıcıları Birliği ekonomik işbirliğinin geliştirilmesi yönünde dikkat çeken adımlardır.

Koridorlar savaşından bahsedilen ve birbiri ardına uluslararası ticaret koridorlarının gündemde olduğu bu günlerde Orta Koridor adı verilen Hazar Geçişli Uluslararası Doğu-Batı Orta Koridoru'nda önemli adımlar atılmıştır.

TDT Aksakallar Konseyi başkanı olarak bu yıl Temmuz ayında Şuşa’da yapılan Zirve’de koridorun önemine binaen yaptığım konuşmada da ifade ettiğim üzere alternatifleriyle karşılaştırıldığında Orta Koridor hem güvenlik hem de ekonomik açıdan rakiplerinden çok üstün ve Doğu-Batı ticaretiyle Türk devletlerinin ekonomik entegrasyonunda hayati bir öneme sahiptir. Bu noktada ulaştırmanın bir amaç değil ekonomik bütünleşme için bir araç olduğu bilinci ile ulaştırma alanında yaşanan sorunların çözülmesiyle TDT kapsamında tam bir bütünleşme sağlanarak Türk devri sağlam ve kesintisiz temellere ulaşacaktır.

Öte yandan birlik ve beraberliğimizin güçlenmesi için dil birliğinin önemi aşikardır ve bunun da ilk adımı alfabe birliğinin sağlanmasıdır. Bu amaçla kurulan Ortak Alfabe Komisyonun çalışmalarını tamamlaması ile kültür ve eğitim alanında tam bir bütünleşme sağlanarak yeni devrin ortak tarihini birlikte yazabileceğiz.

Bu değerli çalışma TDT faaliyetlerinin en kuvvetli bağları olan politika, ekonomi ve kültür alanlarına dikkat çekmekte ve de merak edilen birçok soruya da cevap vermektedir. Bu yeni Türk Devrine ışık tutan bu kıymetli çalışmanın Türk dünyasına sağlayacağı katkı için değerli yazarlarımıza da teşekkür ederim.

Binali YILDIRIM
Türk Devletleri Teşkilatı
Aksakallar Konseyi Başkanı

ÖNSÖZ

Türk Milleti için tarihin ve talihin dönüm noktalarının yaşandığı, Orhun Irmağı'nda yeşermiş olan Dede Korkut'un diliyle ortak geçmişten ortak geleceğe giderken, büyük Türk Milletinin Asya'ya doğup Anadolu'da büyüyen evlatları olarak, Cumhuriyetimizin 100. Yılı'nı idrak ettiğimiz bu zaman diliminde Cumhuriyetimizin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün ifadesiyle “Türk Birliğinin bir gün hakikat olacağına inancım vardır. Ben görmesem bile, gözlerimi dünyaya onun rüyaları içinde kapatacağım. Türk birliğine inanıyorum, onu görüyorum” ülküsünde gösterdiği hedef doğrultusunda Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan Başsavcıları ile birlikte 2021 yılı Kasım ayında Bakü'de bir araya gelerek önceki adıyla Türk Dili Konuşan Ülkeler Başsavcıları Şûrası'nı kurduk. 2023 Ekim ayında ise Ankara'da ikinci şûramızı gerçekleştirdik. Çatı kuruluşumuzdaki ad değişikliği ile birlikte bizim de yeni adımız Türk Devletleri Teşkilatı Başsavcıları Şûrası oldu.

Amacımız, Orhun Yazıtları'nda devlet ve milletin birlik ve dirliği için ortaya konan törenin bugünkü modern hukuk temsilcileri olarak Şûra'mız, görev ve sorumluluklarımızın idraki içerisinde sorunları çözmeye odaklanmış bir motivasyonla bir araya gelmiştir.

Türk Devletleri Teşkilatı'nın Başsavcılıkları arasında 2040 vizyonuna uygun olarak, işbirliğinin geliştirilmesi ve güçlendirilmesi hedefiyle daimi bir istişare ve çalışma mekanizmasının oluşturulmasını amaçlayan, kardeşlik ve eşitlik esasına dayalı Şûra çalışmalarımızın Türk dünyası için hayırlara vesile olmasını, insanlığın yaşamakta olduğu medeniyet ve adalet krizine somut çözüm önerileri ortaya koyabilme adına önemli katkı sağlamaktır.

Başlattığımız çalışmalara ve benzerlerine kaynaklık etmesi ve yol göstermesi açısından önemli olduğunu düşündüğüm bu tür eserler gelecek nesiller için yol gösterici olacaktır. Emek veren, tarihe not düşme adına benim de katkım olsun diyen herkesi tebrik ediyor, şahsım ve milletim adına teşekkür ediyorum.

Selam ve saygılarımla.

Bekir ŞAHİN

Türkiye Cumhuriyeti

20. Dönem Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı

ÖNSÖZ

Cumhuriyetimizin 100. yılına ulaştığımız böyle anlamlı bir dönemde, “Türk Devletleri Teşkilatı” başlıklı bu bilimsel çalışmayı Bitlis’ten başlatmanın gururunu yaşıyoruz. Türk Devletleri Teşkilatı, kadim bağlarımızın bir kez daha canlanmasına, ortak değerlerimizin korunmasına ve gelecek nesillere güçlü bir miras bırakılmasına vesile olan önemli bir yapı taşıdır. Bu teşkilatın, Türk dünyasının bir araya gelerek oluşturduğu işbirliklerinin ve dayanışmanın simgesi olduğunu bir kez daha hatırlatmak isterim.

Cumhuriyetimizin 100. yılını kutlarken, bu eserin tarihi ve kültürel derinliğe sahip olan Bitlis’te hazırlanmasının ayrı bir anlam taşıdığına inanıyorum. Tarihi ve kültürel zenginlikleriyle Anadolu’nun en kadim şehirlerinden biri olan Bitlis, geçmişten bugüne Türk medeniyetinin izlerini taşımış, milletimizin köklü değerlerine sahip çıkmıştır. Yine Ahlat ilçemiz, Türk tarihinin ve medeniyetinin önemli bir merkezi olarak bilinir. Tarihte “Kubbet-ül İslam” olarak anılan bu şehir, Türk-İslam kültürünün Anadolu’daki en önemli yerleşim yerlerinden biri olmuştur. Ahlat’ta bulunan tarihi mezarlık ve diğer kültürel miraslar, Türk devletlerinin köklü geçmişinin birer sembolü niteliğindedir. Bu değerlerin ışığında hazırlanan bu eserin, gelecek nesillere rehberlik edecek önemli bir kaynak olacağına inanıyorum.

Bu eserin ortaya çıkmasında emeği geçen tüm akademisyenlere, araştırmacılara ve katkı sağlayan herkese en içten teşekkürlerimi sunuyorum. Böyle bir kaynağın oluşturulması, sadece akademik alanda değil, aynı zamanda Türk dünyası arasındaki bağların güçlenmesine de önemli katkılar

sağlayacaktır. Türk Devletleri Teşkilatı'nın sağladığı işbirlikleri, gelecekte de ortak projelerle devam ederek, ülkelerimizin birbirine olan bağlılığını perçinleyecektir.

Bu vesileyle, Türk dünyası için oldukça değerli olan bu eserin hayata geçmesine katkı sağlayan tüm değerli katılımcılara ve emeği geçen herkese teşekkür eder, bu kıymetli çalışmanın Türkiye yüzyılında milletimize hayırlı olmasını temenni ederim.

Ahmet KARAKAYA

Bitlis Valisi

ÖNSÖZ

Cumhuriyetimizin 100. yılında, Türk Devletleri Teşkilatı'nın tarihî, kültürel ve stratejik önemini irdeleyen bu kıymetli eseri akademik camiamızla buluşturmanın gururunu yaşamaktayız. Bitlis Eren Üniversitesi olarak, ülkemizin gönül coğrafyamızla birliğini ve dayanışmasını güçlendiren bu tür kapsamlı çalışmalara katkı sağlamak, üniversitemizin misyonu ve vizyonu doğrultusunda gurur verici bir sorumluluktur. Bitlis Eren Üniversitesi, bu misyonu desteklemek ve güçlendirmek amacıyla, akademik dünyamızda birlik ve dayanışmanın teşvik edilmesi için büyük bir titizlikle çalışmaktadır.

Türk Dünyası, ortak tarih, dil, kültür ve değerler etrafında şekillenmiş güçlü bir bağa sahiptir. Bu bağ, asırlardır medeniyetin beşiği olan topraklarımızda kök salmış, gelişmiş ve günümüze kadar zenginleşerek ulaşmıştır. Türk Devletleri Teşkilatı, bu ortak mirası daha da pekiştirmek, kültürel ve ekonomik iş birliğini artırmak ve gelecek nesillere aktarmak amacıyla kritik bir rol üstlenmektedir. Bu bağlamda, teşkilatın çalışmaları, yalnızca bugünkü devletlerarası ilişkileri değil, aynı zamanda gelecek nesillerin bir arada yaşama kültürünü de şekillendirmektedir.

Bu kitap, tarihî serüvenimizi, kültürel zenginliklerimizi ve Türk Devletleri Teşkilatı'nın bu süreçteki kritik rolünü detaylı bir şekilde ele almaktadır. Akademik camiamızın ve genç nesillerimizin bu değerli bilgi hazinesinden faydalanarak, geleceğimize yönelik güçlü adımlar atacağına inancımız tamdır. Tarihî ve kültürel mirasımızı anlamak ve bu mirası geleceğe taşımak, akademik sorumluluğumuzun bir parçasıdır.

Yazarlarımız ve katkıda bulunan akademisyenler, yürütülen projeler, araştırmalar ve iş birlikleri hakkında detaylı bilgiler sunmaktadır. Her bir bölüm, bölgesel ve uluslararası düzeyde bilgi akışını güçlendiren, akademik mükemmeliyeti hedefleyen bir bakış açısını yansıtmaktadır.

Bu duygu ve düşüncelerle; bu kapsamlı çalışmada emeği geçen tüm akademisyenlerimize, araştırmacılarımıza ve destek veren tüm kurum ve kuruluşlara en içten teşekkürlerimi sunarım. Bu kitabın, Türk ve bilim dünyasının dayanışmasına ve ortak değerlerine katkı sağlayacak önemli bir kaynak olmasını temenni ederim.

Prof. Dr. Necmettin ELMASTAŞ

Bitlis Eren Üniversitesi Rektörü

ÖNSÖZ

Türk Devletleri Teşkilatı üye ve gözlemci devletleri olarak 1,2 trilyon dolarlık ekonomik büyüklüğe 570 milyar dolarlık dış ticaret hacmine ve 160 milyon nüfusa sahibiz.

Sadece bu rakamlar bile bir araya geldiğimizde nasıl büyük bir küresel güce dönüşebileceğimizi göstermektedir.

Hedefimiz ülkelerimiz arasındaki ticaret ve yatırım hacmini artırmaktır. Nasıl ki köklerimiz ortaksa geleceğe dönük vizyonumuz da ortak olmalıdır. Türk dünyasının birliği için ekonomik ilişkilerimizi daha da geliştirilmelidir.

Ortak gelecek vizyonumuz temelinde ekonomilerimizi birbirine bağlayabilmek üzere taşımacılık ve lojistik alanında iş birliğimizi güçlendirmeliyiz.

Aramızdaki mal ve hizmet ticaretini geliştirmek üzere ticaretin önündeki engelleri kaldırılmalı ve ticareti daha da serbestleştirmeliyiz. Sanayi ve ticarete yönelerek girişimciliği güçlendirmeliyiz.

Birlikte olup omuz omuza verirken dünya sahnesinde Türk devletleri olarak daha güçlü şekilde var oluruz.

Türk dünyasının büyük düşünce adamı İsmail Gaspralı'nın dediği gibi "dilde, fikirde, işte birlik" düsturu ile bu geleceği inşa etmenin adımlarını hızlandırmalıyız.

Tatvan Ticaret ve Sanayi Odamız azimle ve gayretle çalışarak şehrine değer katan çalışmalar gerçekleştiriyor.

Hizmet kalitesini devamlı artırarak üstlendiği ticaret ve sanayi erbabının asli temsilcisi olma sorumluluğunu hakkıyla yerine getiriyor.

Türk Devletleri Teşkilatının önemini göstermesi açısından doğru bir vizyonla hayata geçmesini sağladıkları bu kitabın Türk Dünyasının iktisadi ve siyasi gücünün görülmesi ve tanıtılması açısından kıymetli bir referans kaynak olacağına inanıyorum.

Büyük emek vererek bu güzel eseri hazırlayan kıymetli akademisyenlerimize teşekkür ediyorum.

Herkesin istifade etmesini diliyorum. Bu işe öncülük edip ülkemize kazandırılmasını sağlayan Oda Başkanımız Sayın Bilal Adabağ'ı ve Odamızı yürekten kutluyorum.

İlkeli ve ileriye hedefleyen görev anlayışıyla gerçekleştirdikleri başarılı hizmetlerinin devamını diliyorum.

M. Rifat HİSARCIKLIOĞLU

TOBB Başkanı

ÖNSÖZ

Cumhuriyetimizin 100. yılında, Türk Devletleri Teşkilatı konulu bu çalışmayı siz değerli okuyucularla paylaşmaktan büyük bir mutluluk ve gurur duymaktayım. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 100. yıl dönümü, yalnızca ulusal kimliğimizin ve bağımsızlığımızın simgesi olarak değil, aynı zamanda tarihi ve kültürel bağlarımızın güçlendirilmesi ve uluslararası alandaki iş birliğimizin pekiştirilmesi açısından da büyük bir anlam taşımaktadır.

Türk Devletleri Teşkilatı, ortak tarihi, kültürel ve dilsel bağları olan Türk devletlerinin bir araya gelerek oluşturduğu, bölgesel ve küresel barışa katkıda bulunmayı hedefleyen önemli bir platformdur. Bu teşkilat, üye ülkeler arasındaki dayanışmayı ve iş birliğini artırmayı, ekonomik kalkınmayı desteklemeyi ve kültürel mirası korumayı amaçlamaktadır. Teşkilatın tarihçesini, kuruluş sürecini, misyonunu ve geleceğe yönelik vizyonunu ele almak, teşkilatın dünya sahnesindeki yerini anlamak açısından büyük önem taşımaktadır.

Türk Devletleri Teşkilatı'nın kökleri, yüzyıllar boyunca Türk halkları arasında var olan derin bağlara dayanmaktadır. Bu bağlar, tarih boyunca çeşitli siyasi ve kültürel iş birlikleriyle pekişmiştir. Günümüzde, Türk Devletleri Teşkilatı, bu tarihsel mirası modern bir çerçevede yeniden canlandırarak üye ülkeler arasında güçlü bir iş birliği ağı kurmuştur. Bu bağlamda, teşkilatın ana hedeflerinden biri, üye ülkeler arasındaki ticaret hacmini artırmak, ortak projeler geliştirmek ve kültürel alışverişi teşvik etmektir.

Teşkilatın bugüne kadar gerçekleştirdiği faaliyetler, üye ülkeler arasındaki ilişkilerin daha da güçlenmesine katkı sağlamıştır. Ekonomik iş birliği, eğitim ve kültür alanlarında yapılan projeler, Türk dünyasının ortak bir gelecek inşa etme çabasının somut örnekleridir. Ayrıca, Türk Devletleri Teşkilatı, bölgesel ve küresel barışa katkı sağlama misyonunu da üstlenerek, uluslararası platformlarda Türk devletlerinin sesini duyurmayı başarmıştır.

Bu bağlamda; Tatvan Ticaret ve Sanayi Odası olarak, böyle önemli bir çalışmanın bir parçası olmaktan ve akademik çalışmalarla sürece katkı sunmaktan onur duymaktayız. Bölgemizin ekonomik kalkınması ve Türk

dünyasıyla olan ilişkilerimizin güçlendirilmesi adına, bu teşkilatın faaliyetlerini yakından takip etmekte ve desteklemekteyiz. Ticaret ve sanayi alanında elde edilen tecrübelerimizi ve bilgi birikimimizi bu tür akademik çalışmalarla paylaşmak, teşkilatın misyonunu ve vizyonunu daha geniş kitlelere ulaştırmak için önemli bir fırsattır.

Bu duygu ve düşüncelerle, her zaman ufkumuzu açan ve desteğini yakinen hissettiğimiz TOBB Başkanımız Sn. Rifat Hisarcıklıoğlu başta olmak üzere, bu değerli kitabın hazırlanmasında emeği geçen yazarlarımıza ve katkı sunan herkese içten teşekkürlerimi sunarım.

Bilal ADABAĞ
Tatvan TSO Başkanı

TÜRK DEVLETLERİ ARASINDAKİ ULAŞIM BAĞLANTILARININ GÜÇLENDİRİLMESİNDE ÖZBEKİSTAN'IN ROLÜ

Nargiza Umarova¹

Özet

Çalışmada, Özbekistan ile Türk devletleri arasındaki ulaştırma yaklaşmasının dinamiklerini, bu eğilimin gelişme umutlarını, rekabet avantajlarını ve Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) çerçevesinde Taşkent'in başlattığı ulaştırma projelerindeki darboğazları analiz incelenmektedir. Çalışmada Çok modlu lojistik rotası CASCA+'nın (Orta Asya – Güney Kafkasya – Anadolu) bölgeler arası bağlantının geliştirilmesindeki potansiyeli, jeoekonomik önemi ve fırsatları olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Özbekistan, TDT, ulaşım iletişimi, transit potansiyeli, CASCA+, Orta Koridor, Orta Asya, Güney Kafkasya, Avrupa.

THE ROLE OF UZBEKISTAN ON STRENGTHENING TRANSPORT LINKS BETWEEN TURKIC STATES

Abstract

The study analyzes the dynamics of transport rapprochement between Uzbekistan and the Turkic states, the development prospects of this trend, competitive advantages and bottlenecks in the transport projects started by Tashkent within the framework of the Organization of Turkic States (TDT). The study concluded that the multi-modal logistics route CASCA+ (Central Asia–South Caucasus–Anatolia) has potential, geoeconomic importance, and opportunities for developing interregional connectivity.

¹ Araştırma Görevlisi, Dünya Ekonomisi ve Diplomasi Üniversitesi İleri Uluslararası Çalışmalar Enstitüsü, Taşkent, Özbekistan, nargis_jurnalist@mail.ru, ORCID: 0009-0008-9389-9356

Keywords: *Uzbekistan, OTS, transport communications, transit potential, CASCA+, Middle Corridor, Central Asia, South Caucasus, Europe.*

1. GİRİŞ

Modern Özbekistan, ulaştırma iletişimi alanında, uluslararası öneme sahip etkili ticaret yollarını başlatarak cumhuriyetin transit potansiyelini artırmayı amaçlayan proaktif bir dış politika uygulamaktadır. Böylece Taşkent, “çıkamaz ülke” statüsünden kurtularak küresel kargo taşımacılığı sistemine hızla entegre olmayı hedefliyor.

Yüksek nakliye maliyetleri Özbekistan’ın dış ticaretinin büyümesini ciddi şekilde sınırlıyor. İthal ve ihraç edilen ürünlerin değerindeki payları yüzde 60’a ulaşıyor (UNCTAD, 2021), bu da ülke ekonomisine ağır bir yük getiriyor. Sorunun temel kaynağı denize doğrudan erişimin olmamasıdır. Durumu olumluya çevirmek için Özbek tarafı sahil ülkeleriyle çok taraflı diyalogu yoğunlaştırıyor. Bu bağlamda, ortak tarih, dil, kültür, manevi ve ahlaki değerlere dayalı, etkileyici bir birleştirici potansiyele sahip olan Türk Devletleri Teşkilatı’na önemli bir rol düşmektedir.

Özbekistan, 2019 yılında ülkenin bağımsız kalkınmasında yeni bir aşamaya işaret eden iç siyasi sıfırlama dalgası üzerine Türk ailesine katılmıştır. Türk devletleri Teşkilatı’na üye ülkelerin farklı dinamiklere sahip olduğu (Kaya ve Uzun,2023:211) dikkate alındığında, Taşkent için Türk Devletleri Teşkilatı, jeo-ekonomik çıkarlarını ifade etmek, bölgeler arası bağların güçlendirilmesi, endüstriyel ve teknolojik işbirliği ve yatırım ortaklıklarının yanı sıra kardeş devletlerden destek almak da dahil olmak üzere çok çeşitli konularda ve pratik uygulamalarda büyük ölçekli girişimleri teşvik etmek için uygun bir platformdur.

Türk Devletleri Teşkilatı’nın genel yapısına bakıldığında Teşkilata üye olan ülkelerin belirli alanlarda uzmanlaştığı görülmektedir (Kaya ve Uzun,2023:211). Bu uzmanlaşma alanları içerisinde Özbekistan, TDT’ye katıldığından bu yana, karşılıklı ticaretin yoğunlaştırılmasına ve Teşkilat üye ülkelerin lojistik yeteneklerinin genişletilmesine ek bir ivme kazandırmayı vaat eden ulaştırma işbirliği konusuna öncelik vermektedir. Bakü’de düzenlenen Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi’nin yedinci zirvesinde Özbek lider, meslektaşlarına bu yönde güçlerini birleştirme çağrısında bulundu (The Tashkent Times, 2019). Çin’den Avrupa ve Güney Asya’ya, Türk ülkeleri topraklarından geçen rekabetçi ulaşım koridorlarının oluşturulup geliştirilmesi gerektiği vurgulandı. Esasında malların hızlı ve engelsiz taşınmasını sağlayacak koşullarla tek bir taşıma eksenini oluşturmaktan bahsediyoruz. Bu yaklaşıma dayanarak; çeşitli alanlarda iş birliğini geliştirmek, ekonomileri ve ticari bağları güçlendirmek gayesiyle yola çıkan (Kaya ve Uzun, 2023:211)

Türk Devletleri Teşkilatı ulaştırma alanında İşbirliği Programı geliştirilmiş ve kabul edilmiştir. Ayrıca TDT bünyesinde, uluslararası taşımacılığın organizasyonundaki mevcut sorunları hızlı bir şekilde çözmek için tasarlanmış bir Ulaştırma Koordinasyon Komitesi bulunmaktadır. Toplantıları periyodiktir. Aynı zamanda, ulaştırma dairesi başkanları ve demiryolu idarelerinin düzenli toplantılarına yönelik mekanizmalar uygulamaya konuldu.

Bu makale, Özbekistan ile Türk devletleri arasındaki ulaştırma yakınlaşmasının dinamiklerini, bu eğilimin gelişme umutlarını, rekabet avantajlarını ve Türk Devletleri Teşkilatı çerçevesinde Taşkent'in başlattığı ulaştırma projelerindeki darboğazları analiz ediyor.

Araştırma konusu konuya ilişkin veriler içerik analizi yöntemi kullanılarak açık kaynaklardan toplanmıştır. TDT'nin üst düzey etkinliklerinden materyaller, özel toplantıların belgeleri, popüler bilim makaleleri, analitik notlar, uzman konuşmaları ve medya yayınları incelendi.

2. ÖZBEKİSTAN'IN TÜRK DÜNYASI İLE ULAŞTIRMA İŞ BİRLİĞİNİ GENİŞLETME POTANSİYELİ

Bir yandan ekonominin yoğun büyümesi, diğer yandan dünyada artan jeopolitik gerilimler nedeniyle Taşkent, batı, doğu ve güney yönlerinde ulaşım iletişiminin geliştirilmesine odaklanarak ticaret yollarını çeşitlendirme çabalarını yoğunlaştırıyor. Buradaki temel görev, yalnızca gelecek vaat eden pazarlara erişim sağlamak değil, aynı zamanda nakliye ve lojistik maliyetlerini de en aza indirmektir.

Ukrayna'da savaşın patlak vermesinin ardından Rusya'ya uygulanan uluslararası yaptırımlar, Avrasya'nın Avrupa'ya ihracatının ana akışının geçtiği Kuzey Koridoru'nun işlevsizliğine yol açtı. Çin, diğer devletlerin yanı sıra Rusya transit rotasını da aktif olarak kullanıyordu, bu nedenle çatışmanın en yoğun olduğu dönemde karadaki yük trafiğini acilen Orta Asya'yı geçen Trans-Hazar Uluslararası Taşıma Güzergahına yönlendirmek zorunda kaldı. Bu tür değişiklikler bölgenin tam merkezinde yer alan ve Afganistan'ın yanı sıra Orta Asya'nın tüm cumhuriyetleriyle doğrudan ulaşım bağlantısına sahip olan Özbekistan için büyük bir artı oldu. Ülke, avantajlı coğrafi konumu sayesinde güncellenen Avrupa – Çin – Avrupa lojistik zincirine entegre olmayı başardı. Böylece transit yük trafiğinin artırılmasına yönelik ciddi bir temel atılmış oldu. Önümüzdeki yıllarda hacimlerinin 23 milyon tona çıkarılması planlanmaktadır (Nematov, Egamov, 2020). Buna önemli bir katkı da Özbekistan'ın Türk ülkeleriyle yakın işbirliğidir.

Son yıllarda Orta Asya, Güney Kafkasya ve Türkiye devletlerinin aktif işbirliğiyle bölgeler arası öneme sahip çeşitli ulaşım yolları başlatılmıştır.

2019 yılında Özbekistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Azerbaycan ve Gürcistan, Orta Asya'yı Transkafkasya'ya bağlayan çok modlu bir koridorun

oluşturulmasını başlattı (Özbekiston Temir Yullari, 2019). Güzergah 2020 yılında hizmete açıldı. Aynı zamanda taraflar, ulaşım arterinin yaşayabilirliğini güçlendiren tercihli tarifelerin kullanılması konusunda da anlaştılar.

Türkiye daha sonra projeye katıldı. CASCA+ (Orta Asya – Güney Kafkasya – Anadolu) kombine ulaşım güzergahı böyle ortaya çıktı. Rota Asya-Pasifik bölgesi ülkeleri – Çin – Kırgızistan – Özbekistan – Türkmenistan – Azerbaycan – Gürcistan – Avrupa uluslararası geçiş yönünün bir parçası haline geldi. Bu arada bu konsept, Taşkent’in Avrupa’ya açılan bir kapı görevi gören Trans-Kafkasya Koridorunun geliştirilmesi ve karşılıklı yarara dayalı kullanımı yönündeki taleplerini tam olarak karşılıyor. Özbekistan, GSP+ tercih sistemi sayesinde 6 binden fazla emtia ürününü gümrüksüz olarak avro bölgesine ithal etme olanağına sahip (EEAS, 2021). Bu, ihracat hacminin ve bununla birlikte güvenilir ulaşım iletişiminin kurulmasını ve karşılıklı tedarik açısından sorunlu alanların ortadan kaldırılmasını gerektiren mal akışının artmasına yardımcı olur. Orta Asya – Güney Kafkasya – Anadolu güzergahının hayata geçirilmesi bu yönde büyük bir adımdı.

3. UZUN VADELİ GİRİŞİMLER

CASCA+, şu anda faaliyet gösteren ve Ukrayna kriziyle bağlantılı olarak ivme kazanan, daha çok Merkezi Koridor olarak bilinen Trans-Hazar Uluslararası Taşıma Güzergâhına bir alternatiftir. Bu projeler birbiriyle yarışıyor. Temel farkları katılımcıların kompozisyonunda yatmaktadır. Orta Asya ülkeleri arasında sadece Kazakistan Orta Koridor faaliyetlerine katılıyorsa, bölgemizdeki üç devlet CASCA+ ile ilgileniyor: Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan. Orta Asya – Güney Kafkasya – Anadolu güzergahı, büyük oranda Taşkent’in transit tercihi nedeniyle Kazakistan’ı bypass ediyor. Malların Türkmenistan topraklarından Hazar Denizi’ne taşınması Kazakistan üzerinden transit geçişe göre daha az zaman aldığından ve daha ucuz olduğundan (Umarova, 2023).

Aralık 2022’de ilk konteyner treni Özbekistan’dan CASCA+ hattı üzerinden Bulgaristan’ın Burgaz limanına gönderildi (Daryo.uz, 2022). Rotanın uzunluğu 4 bin kilometreden fazladır. Bu, yerli bir taşıyıcı için en uygun mesafedir ve Türkmen transiti sayesinde malların taşınmasında zamandan ve paradan tasarruf edilmesini sağlamaktadır. Başka bir büyük projenin — Çin – Kırgızistan – Özbekistan demiryolu inşaatı yaklaşmakta olan uygulaması göz önüne alındığında, etki oldukça ölçeklenebilir olabilir. Bu ulaşım arteri Hazar Denizi’ne kadar uzatılacak ve yerini Azerbaycan’ın deniz sınırındaki Trans-Kafkasya Koridoru alacak. Bu plan, “Özbekistan – Azerbaycan – Türkiye” diyalogunun yeni formatının Taşkent’teki ilk toplantısında duyuruldu ve ilgili tarafların desteğini almıştır (MFA RU, 2022).

Hazar devletleri ve Türkiye üzerinden Orta Asya'dan Avrupa'ya artan ticaret akışının Türk Devletleri Teşkilatı'nın özel etkinliklerinin sürekli gündeminde olduğunu belirtmekte fayda var. Böylece 2022 sonbaharında TDT üyesi ülkelerin – Özbekistan, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye demiryolları başkanlarının ilk toplantısı Taşkent'te gerçekleşti. Ev sahibi taraf, Türki ülkelerde konteyner taşımacılığı da dahil olmak üzere demiryolu hacmindeki büyüme dinamiklerine dikkat çekti (Özbekiston Temir Yullari, 2022). Burada uluslararası çok modlu rota Asya-Pasifik Ülkeleri – Avrupa olağanüstü bir rol oynadı.

Böylesine büyük ölçekli bir projeye katılım, Özbekistan'ın Rusya'yı bypass ederek ihracat ve transit taşımacılığına yönelik bir nakliye ve lojistik ağı kurmasına olanak sağlıyor. Ayrıca ülke, kendi mallarını dünya pazarlarına ulaştırmanın en hızlı ve en ucuz yolunu buluyor. Kırgızistan ve Özbekistan toprakları üzerinden Doğu Asya'dan Avrupa'ya kara geçişinin düzenlenmesi, alt kıtalar arasındaki ticaret yolunu 900 kilometre, malların teslim süresini ise 7-8 gün kısaltıyor (CAREC, 2021). Bu etki, Kırgız karayolu ağını kullanarak malların Çin'den Özbekistan'a son derece hızlı bir şekilde nakledilmesi sayesinde elde ediliyor. Artık sadece 2 gün sürüyor, Kazakistan üzerinden geçiş ise 10 gün sürüyor (Regulation.gov.uz, 2019). Çin-Kırgızistan-Özbekistan demiryolunun hizmete açılması süreci daha da hızlandıracak, bu da Taşkent ve Bışkek'in uluslararası transit trafiğindeki konumunun güçlenmesine yol açacak.

4. GÜNEY KAFKASYA'NIN GÜÇLÜ OMUZU

Büyük umutların cazibesi, Orta Asya ve Güney Kafkasya ülkelerini lojistik alanında yakın işbirliği yapmaya teşvik ediyor. Pratik sonuçlar etkileyici. Örneğin 2023 yılında her iki bölge üzerinden yaklaşık 3 milyon ton uluslararası kargo taşınmıştır. Bu rakam geçen yılın rakamının iki katıdır (Интерфакс-Азербайджан, 2024). Teknik engeller ortadan kaldırılabilirse büyüme dinamikleri devam edecek.

Özbek tarafı bu konuya yoğun ilgi gösteriyor. Taşkent, Bakü ve Tiflis ile ulaştırma işbirliğini başarıyla geliştiriyor. Özellikle Azerbaycan ile ikili diyalog, yerli ürünlerin dünya pazarlarına erişimini sağlayan Bakü – Tiflis –Kars demiryolunun etkin kullanılmasına odaklanıyor. Çin kargo trafiğinin önemli bir kısmının Orta Asya'ya yönlendirilmesinden sonra ona talep keskin bir şekilde arttı ve bu rotada multimodal taşımacılığın artmasına yol açtı. Türkiye istikametindeki demiryolu hattının potansiyeli kullanılarak yeni ulaşım koridorlarının oluşturulması bekleniyor. Bu ek yüke yol açacağından otoyolun kapsamlı bir modernizasyonu gerçekleştirildi. Artık yılda 5 milyon tona kadar elleçleme kapasitesine sahiptir (Railway Supply, 2024).

Özbekistan'ın, diğer Orta Asya devletleriyle birlikte, Doğu Asya'dan Avrupa'ya kadar tüm kara yollarının değerli bir bileşeni haline gelebilecek Zengezur (Nahçıvan) koridorunun bir an önce açılmasını güçlü bir şekilde desteklediğini belirtmek önemlidir. Resmi düzeyde Taşkent, Zangezur meselesinde Bakü ile dayanışmasını defalarca dile getirerek, Azerbaycan'ın Ermenistan topraklarındaki dış bölgesini temsil eden Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'nden geçen yolun stratejik rolüne değindi (MFA RU, 2022).

Zangezur rotası, Azerbaycan'ın ana topraklarından Türkiye'ye olan rotayı 343 km kısaltmaktadır (Milli.az, 2020). Bu, Avrupa-Çin-Avrupa ekseninde transit taşımacılığa katılan ülkeler için çok büyük faydalar vaat ediyor.

5. GELİŞME EĞİLİMİ

Gözlemlerimiz, Özbekistan'ın malların Batı'ya ulaştırılması için alternatif yollar yaratmaya yönelik aktif çabalarının gelişme eğiliminde olduğunu gösteriyor. Bu, hem Türk devletlerinin hem de üçüncü tarafların transit potansiyelini kullanarak Avrupa'ya giden yeni ticaret yollarının ortaya çıkmasıyla doğrulanmaktadır. Bunlar arasında coğrafi olarak Orta Asya'ya çok yakın olan ve bölgeyle güçlü bağları olan İran öne çıkıyor.

2022 yılında Taşkent ve İstanbul, uzunluğu 4.500 km'yi aşan Türkiye – İran – Türkmenistan – Özbekistan demiryolu güzergahını hizmete açtı. Bu, iki ülke arasındaki en kısa kara yoludur. 40 vagonla donatılmış ilk yük treni 3 Aralık 2022'de İzmir'den Taşkent'e ulaştı (Bright Uzbekistan, 2022). Artık trenler periyodik olarak çalışıyor. Yeni koridorun tek modlu yapısı, malların taşınmasında zaman ve mali maliyetlerin azaltılmasına olanak tanıyor, bu da kârlılığını artırıyor ve daha fazla gelişme için zemin hazırlıyor. Taraflar, bu fırsatların tam anlamıyla hayata geçirilmesi için tarifelerin birleştirilmesi ve taşımacılık hizmetlerinin dijitalleştirilmesi de dahil olmak üzere karşılıklı taşımacılık alanındaki çeşitli engelleri ortadan kaldırmaya çalışıyor. Türkiye ve Özbekistan halihazırda izin formlarının değişimi için elektronik bir sistem olan "E-Permit"e geçmiştir ve bu süreci iyileştirmek için çalışmaktadır.

Mevcut şartlarda Kırgızistan – Özbekistan – Türkmenistan – İran – Türkiye şeklinde multimodal bir koridor da oluşturuluyor. Daha önce Tahran ile Bişkek arasında Özbekistan ve Türkmenistan toprakları üzerinden karşılıklı taşımacılığın uygulanmasına ilişkin anlaşmalara varılmıştı (Каспийский Вестник, 2021). Demiryolu güzergahı İran'ın Bandar Abbas limanından Kırgız-Özbek sınırı yakınındaki Oş şehrine kadar uzanıyor. Bu doğrultuda 2023 yılında 33 bin tonun üzerinde yük taşınmıştır (Kabar.kg, 2023). Rotanın Türkiye'ye uzatılması Kırgızistan'ın Avrupa pazarlarına girmesi için ek bir fırsat olacak ve bu da elbette ülke ekonomisine fayda sağlayacaktır.

6. SONUÇ

Yukarıdakileri özetlersek, Özbekistan'ın Türk Devletleri Teşkilatı'nın nispeten genç bir üyesi olmasına rağmen, bu derneğin ortak amaç ve hedeflerine ulaşmada yüksek düzeyde faaliyet gösterdiği sonucuna varabiliriz. Ülkenin ulaştırma iletişimi alanında Türk ortaklığını güçlendirmeye yönelik çabaları özel ilgiyi hak ediyor.

2019 yılında Taşkent'in çabalarıyla Orta Asya'dan Güney Kafkasya üzerinden Batı'ya erişim sağlayan yeni bir multimodal rota başlatıldı. Girişim kısa sürede CASCA+ (Orta Asya – Güney Kafkasya – Anadolu) adı verilen daha büyük bir projeye dönüştü. Bu koridor, Asya-Pasifik Bölgesi Ülkeleri – Çin – Kırgızistan – Özbekistan – Türkmenistan – Azerbaycan – Gürcistan – Avrupa Birliği kıtalararası lojistik zincirinin bir parçası oldu ve Trans-Hazar Uluslararası Taşıma Güzergahı veya Orta Koridor için rekabet yaratmaktadır.

Özbekistan'ın batı yönünde ihracat ve transit kargo taşımacılığı için alternatif rotalar oluşturma arzusu, TDT üyesi ülkelerin ulaşım bağlantılarının geliştirilmesi ve transit potansiyelinin genişletilmesi üzerinde çarpan etkisi yaratıyor. Bu, Örgütün güvenilirlik katarak onu etkili bir uluslararası yapıya dönüştürür.

Türk devletleriyle yakın etkileşim, Özbekistan'ın ihracat coğrafyasını çeşitlendirmesine, uluslararası taşımacılık koridorlarına entegre olmasına, nakliye ve transit maliyetlerini en aza indirmesine olanak tanıyor. Bu, hem Cumhuriyetin hem de tüm Orta Asya bölgesinin ekonomik büyümesi için sağlam bir temel oluşturmaktadır.

Kaynakça

- UNCTAD (2021) Review of Maritime Transport 2021. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/rmt2021_en_0.pdf.
- Address by Shavkat Mirziyoyev at Turkic Summit. October 16, 2019. URL: <http://www.tashkenttimes.uz/national/4469-address-by-shavkat-mirziyoyev-at-turkic-summit>.
- Nematov,A, Egamov.B. The essence and significance of strategic cooperation of Uzbekistan and Turkey. ISRS. March 19, 2020. URL: <https://isrs.uz/en/maqolalar/sut-i-znachenie-strategiceskogosotrudnicestva-mezdu-uzbekistanom-i-turciej>.
- An agreement was reached on the development of a multimodal route. December 22, 2019. URL: https://railway.uz/en/informatsionnaya_sluzhba/novosti/17253/?sphrase_id=6384814.
- Kaya,H., Uzun,Y.U. (2023) Organization of Turkic States: Politics, Economics, Cultural Collaborations and 2040 Vision; İçinde: The Effect of Agriculture, Manufacturing Industry And Service Sectors on Economic Growth: The Case of the Organization of Turkic States, Editör: Yılmaz Ulvi Uzun ve Hakan KAYA, Ankara, Nobel Bilimsel, 2023. (pp.209-226).
- Uzbekistan joins the European Union special agreement GSP+. Delegation of the European Union to Uzbekistan. April 21, 2021. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/uzbekistan/uzbekistan-joins-european-union-special-agreement-gsp_en.
- Умарова Н. Пока Астана декларирует, Ташкент и Баку действуют. Exclusive.kz. 5.06.2023. URL: <https://exclusive.kz/poka-astana-deklariuet-tashkent-i-baku-dejstvuyut/>.
- Uzbekistan ships copper to Europe via Middle Corridor. December 19, 2019. URL: <https://daryo.uz/en/2022/12/19/uzbekistan-ships-copper-to-europe-via-middle-corridor/>

- Speech by Acting Minister of Foreign Affairs of the Republic of Uzbekistan Vladimir Norov at the First session of the “Uzbekistan – Azerbaijan – Türkiye” Dialogue Format. August 2, 2022. URL: <https://mfa.uz/en/press/news/2022/speech-by-acting-minister-of-foreign-affairs-of-the-republic-of-uzbekistan-vladimir-norov-at-the-first-session-of-the-uzbekistan-azerbaijan-turkiye-dialogue-format---32061>.
- В Ташкенте проходит первая встреча глав железнодорожных администраций стран-членов ОТГ. Узбекистан темир йуллари. 27.10.2022. URL: https://railway.uz/ru/informatsionnaya_sluzhba/novosti/31075/?sphrase_id=5345655.
- Railway sector assessment for Uzbekistan. 2021. 6 p. URL: https://www.carecprogram.org/uploads/2020-CAREC-Railway-Assessment_UZB_4th_2021-5-20_EN.pdf.
- Стратегия развития транспортной системы Республики Узбекистан до 2035 года. Портал обсуждения проектов нормативно-правовых актов. 12.06.2019. URL: <https://regulation.gov.uz/oz/d/3867>.
- КТЖ: Перевозки грузов по Транскаспийскому маршруту в 2023г удвоились. 24.01.2024. URL: <https://interfax.az/view/908296>.
- The repair works on the Baku-Tbilisi-Kars railway line have been completed. May 7, 2024. URL: <https://www.railway.supply/en/the-repair-works-on-the-baku-tbilisi-kars-railway-line-have-been-completed/>.
- Speech by Acting Minister of Foreign Affairs of the Republic of Uzbekistan Vladimir Norov at the First session of the “Uzbekistan – Azerbaijan – Türkiye” Dialogue Format. August 2, 2022. URL: <https://mfa.uz/en/press/news/2022/speech-by-acting-minister-of-foreign-affairs-of-the-republic-of-uzbekistan-vladimir-norov-at-the-first-session-of-the-uzbekistan-azerbaijan-turkiye-dialogue-format---32061>.
- Regional nəqliyyat-kommunikasiya sisteminin yeni qovşağı - Naxçıvan MR. 14.11. 2022. URL: <https://news.milli.az/economy/897251.html>.
- First freight train on Turkey-Iran-Turkmenistan-Uzbekistan route arrived in Tashkent. 2022. <https://brightuzbekistan.uz/en/first-freight-train-on-turkey-iran-turkmenistan-uzbekistan-route-arrived-in-tashkent/>.
- Иран и Кыргызстан договорились открыть транспортный коридор через Туркменистан. 15.07.2021. URL: <https://casp-geo.ru/iran-i-kyrgyzstan-dogovorilis-otkryt-transportnyj-koridor-cherez-turkmenistan/>.
- Участие в строительстве ж/д коридоров в регионе ОЭС является стратегической задачей для Кыргызстана – Тилек Текебаев. 3.11.2023. <https://kabar.kg/news/uchastie-v-stroitelstve-zh-d-koridorov-v-regione-oes-iavliaetsia-strategicheskoi-zadachei-dlia-kyrgyzstana-tilek-tekebaev/?ref=economist.kg>.